

ACTIVITATEA DESFĂȘURĂRĂ DE ȘTEFAN CICIO-POP ÎN LEGISLATURA PARLAMENTARĂ 1910-1914

Lucian PETRAȘ

După reluarea activității parlamentare în noua structură, constituită în baza alegerilor din iunie 1910, deputații naționaliști români – Vasile Damian, Teodor Mihali, Alexandru Vaida-Voevod, Nicolae Șerban și Șterfan Cicio-Pop își continuă implicarea în dezbaterile desfășurate în legislativul ungar. Ei iau parte la discuțiile purtate pe marginea indemnizației de buget, problemei recruților, chestiunii răspunsului la mesajul imperial, convenției economice cu România. Înfățișează, de asemenea, abuzurile săvârșite în campania electorală, nesoluționarea problemei naționalităților, trenarea introducerii votului universal¹, precum și noile manevre gândite de oficialități pentru captarea naționalităților.

Recentele alegeri generale au cunoscut reverberații în parlamentul ungar, în contextul gravelor inegalități săvârșite cu prilejul derulării lor. Ștefan Cicio-Pop (8 iulie) pune în discuție comportamentul nepotrivit manifestat de forțele de ordine. Victoria candidaților guvernamentali a fost favorizată de atitudinea jandarmeriei, care prin acțiuni nelegale au împiedicat libera circulație a liderilor politici și contractul acestora cu alegătorii. O astfel de situație este sesizată de Ștefan Cicio-Pop la Ineu (1 iunie) și Chereuș (4 iunie), când jandarmeria a încălcat dreptul la imunitate al deputatului arădean. În primul caz, coborând pe peronul gării din Ineu, Ștefan Cicio-Pop a fost somat sub amenințarea baionetelor să părăsească localitatea, iar la Chereuș jandarmii au pătruns în casa protopopului Augustin Târziu, unde Ștefan Cicio-Pop se afla în vizită, forțându-l să părăsească comuna. Sesizările făcute la autoritățile comitatense și la ministrul de interne nu i-au adus lui Ștefan Cicio-Pop curmarea acestor abuzuri, solicitând, în finalul alocuțiunii, anchetarea cazurilor de către comisia de imunitate a parlamentului.² Condițiile vitrege în care P.N.R. și-a desfășurat campania electorală în comitatul Arad, precum și abuzurile consemnate în circumscripțiile altor comitate, sunt descrise de Ștefan Cicio-Pop în discursul din 16 iulie. Detaliile acestor evenimente sunt însoțite de prezentări plastice ale contextului electoral: „*Domnilor, campania aceasta electorală a fost un trist război civil. De o parte am văzut pușca, puterea publică și banul, de altă parte cetățeni dezarmați!*”³ Reia subiectul alegerilor în 23 iulie, exprimându-și neîncrederea față de guvern datorită modului de desfășurare a alegerilor. Amintește decizia protopretorului Csukay Gyula, nr. 1685/1910, prin care se interzice organizarea de adunări electorale sub pretextul lipsei unităților militare menite să asigure siguranța participanților. Condamnă intimidările și violența săvârșită de jandarmi asupra susținătorilor P.N.R., chemând partidele maghiare la o acțiune comună de înfierare a acestor practici.⁴

Cu ocazia discuțiilor despre proiectul de procedură civilă, Ștefan Cicio-Pop (19 noiembrie 1910) prezintă punctul de vedere al Clubului parlamentar nemaghiar. Este de părere că prevederile proiectului sunt în contradicție flagrantă cu drepturile conferite nemaghiarilor prin legea naționalităților din 1868. Face referire la actul de justiție desfășurat integral în limba maghiară, duce noi critici instituției interpretilor, dar și recunoașterii în justiție, ca referință în organizarea activităților, doar a sărbătorilor din calendarul gregorian: „*Nu pot să primesc un astfel de proiect de lege în al cărui articol 134 se spune că scrisoarea de plângere se poate*

¹ Stelian Mândruț, *Mișcarea națională și activitatea parlamentară a deputaților Partidului Național Român din Transilvania între anii 1905-1910, Fundația culturală Cele trei Crișuri*, Oradea, 1995, p. 155.

² *Aradi Közlöny*, 154-ik szám, julius 9, 1910, p. 2; *Tribuna*, nr. 134, 10 iulie 1910, p. 3-4; *Lupta*, nr. 111, 27 iunie/10 iulie 1910, p. 3.

³ *Tribuna*, nr. 141, 20 iulie 1910, p. 6.

⁴ Arhivele Naționale Direcția Județeană Arad, *Fond Prefectura Județului Arad, Actele vicecomitelui, dosar 10065*, p.16-17; *Lupta*, nr. 120, 11/24 iulie 1910, p. 3; nr. 121, 12/25 iulie 1910, p. 3-4; nr. 122, 14/27 iulie 1910, p. 1-2; *Függetlenség*, 167 szám, julius 24, 1910, p.4; *Aradi Közlöny*, 167-ik szám, julius 24, 1910, p. 2,3.

*redacta numai în ungurește, care într-un aliniat al articolului 134 dispune că se primesc numai acte scrise în ungurește, care prin articolul 229 introduce în jurisdicțiune sistemul de tălmăci și care își bate joc într-o instituție de legile sancționate de până acum și nu cunoaște alte sărbători decât cele din calendarul gregorian..., dacă odată domnul judecător sau personalul de serviciu va fi rău dispus atunci în ce ne privește pe noi românii... va cita pe românii la judecătoria chiar pe ziua de Crăciun.*⁵

La 1 decembrie 1910, Ștefan Cico-Pop face referiri la negocierile purtate cu românii de reprezentanții guvernamentali pe parcursul anului 1910. Susține imposibilitatea unei împăcări româno-maghiare în condițiile în care autoritățile nu recunosc drepturile națiunii române. Vede mărirea șanselor de conciliere după introducerea votului universal, care ar fi permis accesul unui mare număr de deputați români în parlament, al reprezentărilor tuturor categoriilor sociale excluse din viața politică, ceea ce ar fi deschis calea spre un proces real de democratizare, atenuându-se stările conflictuale în creștere. Face referire și la încercarea forțelor de ordine de a bloca utilizarea tricolorului - roșu, galben și albastru. Neagă posibilitatea renunțării la tricolor a românilor, deoarece era parte a costumului popular, fiind o componentă a identității etnice românești alături de limbă.⁶ Problema excesului de zel manifestat de autorități față de tricolorul românesc constituie obiectul întrevederii dintre Ștefan Cico-Pop și primul ministru Kúhen Hederváry (1 ianuarie 1911). Discuțiile purtate au condus spre concluzia necesității emiterii unei circulare în teritoriu prin care să li se ceară organelor abilitate să sancționeze utilizarea tricolorului doar atunci când în mod evident este folosit pentru a se demonstra împotriva statului ungar.⁷ Se revine la mențiuni legate de împăcarea româno-maghiare în 24 martie 1911. Ștefan Cico-Pop încearcă să răspundă atacurilor lansate în ziua precedentă de contele Tisza István. Omul politic maghiar pune pe seama agitațiilor naționaliste cauzele eșecului înregistrat în negocieri, opinând că terorismul politic promovat de partidul național avea curând să fie respins de populația românească. Ștefan Cico-Pop neagă existența unei acțiuni de sabotare a negocierilor din partea deputaților români, susținând că neacceptarea de către guvernanți a unui set minim de revendicări a condus la nefinalizarea pozitivă a discuțiilor.⁸

O preocupare ce a animat activitatea parlamentară a lui Ștefan Cico-Pop, a fost legată de condițiile de viață ale românilor din Munții Apuseni. În cadrul unei interpelări rostite în decembrie 1906, deputatul solicită luarea de măsuri pentru îmbunătățirea situației locuitorilor din zona Câmpeni. El revine la această problemă în anul 1911 (9 mai, 27 mai), cu ocazia disculării bugetului ministerului agriculturii. Arăta persistarea în zonă a stărilor negative, sesizate în 1906, prin menținerea interdicțiilor asupra pășunatului și în exploatarea lemnului de către localnici. Pune accentul și pe comportamentul administratorilor pădurilor erariale, ale căror amenzi abuzive aplicate populației din zonă, au contribuit la accentuarea stărilor de nemulțumire și la agravarea condițiilor de trai. În cadrul aceleiași interpelări, Ștefan Cico-Pop prezintă și criza produsă locuitorilor din comitatele Brașov, Făgăraș și Sibiu de convenția vamală încheiată cu România în anul 1910. La insistențele guvernului ungar a fost oprită transhumanța turmelor cu oi din respectivele comitate pe teritoriul României. Măsura instituită prin legea VI/1910, combinată cu taxele ridicate percepute la pășunatul pe teritoriul Ungariei, au condus la reducerea drastică a efectivelor de oi în zonă, la creșterea prețurilor la brânză și lână și, nu în ultimul rând, la sărăcirea crescătorilor de animale. Poluarea naturii, ca efect negativ al procesului de industrializare, este sesizată de orator în acest discurs. Cere măsuri împotriva firmei germane „Societatea de mine 12 apostoli” ale cărei activități miniere desfășurate în zona Bradului a avut ca urmare poluarea permanentă cu substanțe toxice a albiei Crișului Alb. Considerând că deversările afectează grav starea de sănătate a populației și a faunei, Ștefan Cico-Pop solicită luarea de măsuri drastice împotriva societății germane în scopul stopării poluării.⁹

La dezbaterile bugetului pentru 1912, Ștefan Cico-Pop realizează o radiografie a stării administrației locale întâlnite la nivelul comitatelor. Opiniile exprimate (24 noiembrie 1911) critică nepotismul și monopolul exercitat asupra deciziilor comitatense de categoria profesională a funcționarilor. Se pronunță împotriva virilismului prin intermediul căruia cei bogați își asigurau locurile în congregație, contra dominării adunării

⁵ *Aradi Közlöny*, 265-ik szám, november 20, 1910, p.2,3; *Lupta*, nr. 196, 7/20 noiembrie 1910, p. 1-5; nr. 197, 10/23 noiembrie 1910, p. 3-4, nr. 198, 11/24 noiembrie 1910, p. 3-4; nr. 199, 12/24 noiembrie 1910, p. 3-4.

⁶ *ibidem*, nr. 204, 19 noiembrie/2 decembrie 1910, p. 3-4; nr. 205, 21 noiembrie/4 decembrie 1910, p. 3; nr. 207, 23 noiembrie/6 decembrie 1910, p. 3.

⁷ *Tribuna*, nr. 162, 26 iulie/8 august 1911, p. 3.

⁸ *Aradi Közlöny*, 70-ik szám, március 25, 1911, p.3; *Románul*, nr. 59, 13/26 martie 1911, p. 2-5.

⁹ *Arad és Vidéke*, 106 szám, május 10, 1911, p.2; *Románul*, nr. 91, 27 aprilie/9 mai 1911, p. 1-5; nr. 108, 17/30 mai 1911, p. 1-2; *Aradi Közlöny*, 121-ik szám, május 28, 1911, p.3; 106-ik szám, május, 1911, p.2.

de elementele administrației - înalți funcționari ai comitatului, notari publici regali și notari comunali - ce impuneau decizii neconforme cu interesul majorității populației pe care teoretic o reprezentau. Menționează nerespectarea prevederilor articolelor 22, 23, 27 din legea 44/1867, în baza cărora limba maternă a populației nemaghiare, majoritară într-un anumit teritoriu, trebuia utilizată de funcționarii locali în relațiile cu locuitorii și în documentele administrative. Atenționează guvernul asupra taxelor suplimentare impuse de administrațiile locale, impozite ce atingeau uneori cote de până la 500% din darea directă. Exemplifică în acest sens cazurile întâlnite în comunele arădene cum ar fi cel din localitatea Milova. Propune inițierea de măsuri pentru scăderea presiunii fiscale exercitate asupra populației cerând alocarea pentru comune a unor fonduri de la bugetul central. Pledează pentru măsuri împotriva fenomenului alcoolismului, amintind de hotărârea comunelor din comitatul Arad de a interzice comercializarea băuturilor alcoolice în zilele de duminică, dar care nu a întrunit însă aprobarea guvernului.¹⁰

Pe parcursul celor patru decenii care au urmat inaugurării sistemului dualist, diferite grupări ale clerului și laicului vorbitor de maghiară dintr-o serie de comitate, inclusiv din Bihor, Maramureș și Satu Mare, alături de politicieni unguri, au cerut insistent înființarea unei dioceze greco-catolice maghiare. În iunie 1911, proiectul ajunge în dezbateră parlamentului, care îl aprobă, iar în noiembrie conferința episcopilor romano-catolici și greco-catolici, întrunită la Budapesta, sancționează înființarea diocezei greco-catolice de Hajdúdorog, alcătuită din parohii ai cărei enoriași vorbeau ungurește. Cu acest prilej s-a pus în dezbatere această chestiune. Mitropolitul Victor Mihaly și episcopii Dimitrie Radu al Oradei și Vasile Hosszu al Gherlei au fost de acord, cu condiția ca noua măsură să nu aducă vătămarea drepturilor mitropoliei românești.¹¹ La scurt timp după conferință, se descoperă că, în documentele oficiale înaintate la Roma pentru aprobarea papei, 83 de parohii urmau să fie desprinse din corpul mitropoliei unite a Transilvaniei, spre a fi puse sub jurisdicția noii episcopii.¹² Protestele arhierilor, ale enoriașilor și frunțașilor laici uniți nu au reușit să influențeze cursul evenimentelor. Papa emite la 8 iunie 1912 bula „Christifideles Graeci”, prin care se constituie oficial noua dioceză. Bula papală stabilea limba greacă veche ca limbă liturgică a noii episcopii, dar necunoașterea acestei limbi de către preoți și enoriași lăsa să se întrevadă că maghiara și româna urmau să fie folosite la liturghie și alte slujbe, fapt care urma să genereze slăbi conflictuale.

În anul 1912 continuă acțiunile de protest împotriva înființării diocezei de Hajdúdorog prin întruniri publice și reacții individuale. În scrisoarea către Amos Frâncu din februarie 1912, Ștefan Cicio-Pop cataloghează Hajdúdorogul ca fiind un pericol fatal pentru biserică: „*Primejdie de moarte se apropie de sfânta noastră biserică. Dușmanul de veacuri încearcă acum să ne distrugă naționalitatea prin altarele la care ne închinăm... O mulțime de comune aparținătoare azi bisericii noastre vor fi răpite de la noi, iar cu încetul ni-se vor lua prin tot felul de meșteșuguri toate comunele noastre bisericesti spre a fi maghiarizate. Primejdia e eminentă și mare, grabnică și hotărâtă trebuie să fie apărarea noastră.*”¹³ Deputatul arădean se va remarca în fruntea mișcării de apărare a bisericii române greco-catolice. Corespondența întreținută în această perioadă în legătură cu acest subiect cu frunțașii transilvăneni, indică intenția lui Ștefan Cicio-Pop de a determina orientarea opiniei publice înspre respingerea planului de organizare a episcopiei de Hajdúdorog, scop în care încearcă organizarea unei consfătuiri a liderilor partidului național la Cluj în 15/25 februarie 1912 și la Budapesta în 23 aprilie.¹⁴ Reia subiectul în discursul rostit în parlament la 13 decembrie 1912, vehiculând ideea că fărâmierea episcopiei maghiare pune sub semnul întrebării actul de constituire și existența viitoare a bisericii unite: „*să vă convingeți că nu spun o frază cei peste 1.300.000 de români greco-catolici, dimpreună cu arhierii și toate fețele lor bisericesti, când afirmă, că odată cu înființarea acestei dioceze se începe catastrofa unirii românești cu Roma.*”¹⁵ Relevă în discursul său că măsura înființării episcopiei de Hajdúdorog reprezintă o știrbire a autonomiei și drepturilor dobândite de

¹⁰ *Aradi Közlöny*, 270-ik szám, november 25, 1911, p.2; *Românu*, nr. 248, 12/25 noiembrie 1911, p. 4; nr. 249, 13/26 noiembrie 1911, p. 4-7; *Országgyűlés Képviselelőházának Naplója*, XII, Budapest, 1911, p. 384–393; *Arad és Vidéke*, 270 szám, november 25, 1911, p.2.

¹¹ Hitchins, *op.cit.* p. 185-186; *Românu*, nr. 266, 2/15 decembrie 1912, p. 5; Maior, p. 94, 95.

¹² *Ibidem.*

¹³ Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, *Fond Amos Frâncu*, mss. 404/2, p.2.

¹⁴ Muzeul Național al Transilvaniei Cluj-Napoca, *Fond Romul Boilă*, m.1179, m.1183; B.C.U. Cj-N., *Fond Amos Frâncu*, mss. 404/2, p.2; *Fond Francisc Hossu-Longin*, mss. s. 242/1-2, p.11,17,26.

¹⁵ *Aradi Közlöny*, 288-ik szám, december 14, 1912, p.2; *Românu*, nr. 266, 2/15 decembrie 1912, p. 5; *Országgyűlés Képviselelőházának Naplója*, XVI, Budapest, 1913, p. 443.

biserica greco-catolică română prin documentele de constituire de la 1899 și 1700 și bula „*Ecclesiam Christi*” de activare a mitropoliei unite de Alba Iulia (6 decembrie 1853).

Se pronunță în favoare revizuirii actului de constituire a diocezei maghiare printr-o revenire a credincioșilor români desprinși, în subordinea mitropoliei române. Ministrul cultelor și instrucțiunii publice, Ioan Zichy, răspunde aserțiunilor lui Ștefan Cicio-Pop pe un ton ironic, arătându-și totodată hotărârea de a nu reveni asupra măsurii: „*Voi să fac numai două observații. Întâi aici stăm în fața unui lucru împlinit și rog pe domnul deputat să nu fie mai papă decât papa. Al doilea, că țin și repet în forma cea mai categorică - aici în ce ne privește nu e vorba de nici o tendință agresivă, episcopia s-a făcut pentru apărarea maghiarimii, ceea ce este nu numai un drept și o datorie a noastră. Foarte tristă poate să mai fie situația limbii românești când domnul deputat se teme de o limbă moartă. Nu voi întârzia să numesc episcopul de Hajdúdorog. Episcopia își va împlini misiunea în orice împrejurări*”.¹⁶

Ministrul Zichy surprinde determinarea autorităților guvernamentale de a duce la un bun sfârșit proiectul episcopiei maghiare, protestele românești neputând să schimbe această decizie. Episcopia de Hajdúdorog este repusă pe ordinea de zi a Camerei Deputaților la 14 iunie 1913, cu prilejul dezbaterii legii de constituire a acesteia. Ștefan Cicio-Pop utilizează această oportunitate pentru a trage un nou semnal de alarmă asupra stării celor aproximativ 20000 de credincioși români incluși în mod abuziv în dioceza maghiară.¹⁷

Preocuparea față de greco-catolicii dislocați din Mitropolia de Alba Iulia a fost afirmată și în discursul rostit la 14 mai 1914, în interpelarea adresată ministrului instrucțiunii și cultelor, Jankovich Béla. Deputatul arădean protestează împotriva măsurilor de maghiarizare luate de conducerea episcopiei și inspectoratului școlar regal la adresa comunităților bisericești locuite de români: folosirea limbii maghiare ca limbă liturgică; înlocuirea românei cu maghiara ca limbă de predare în școlile confesionale, redactarea matricolelor școlare și a actelor parohiale în limba maghiară; obligativitatea redactării doar în maghiară a corespondenței cu autoritățile episcopale; promovarea în funcții ierarhice în zonele locuite de români a unor persoane de altă etnie.¹⁸ Modul de constituire al episcopiei și caracterul antiromânesc al măsurilor luate de dioceza de Hajdúdorog au avut ca și efect adăugarea unei noi nemulțumiri împotriva guvernului ceea ce făcea ca perspectiva unei concilieri româno-maghiare să devină tot mai puțin probabilă.

Pe parcursul anului 1913 au fost consemnate interpelări și luări de poziție de către Ștefan Cicio-Pop cu privire la proiectul de lege al islazurilor (28 februarie), reforma curții de jurați (6 noiembrie), reforma presei (25 noiembrie), proiectul de buget pentru anul 1914 (5 decembrie), reforma electorală.¹⁹

Tema reformării sistemului electoral cunoaște la începutul anului 1913 o atenție deosebită din partea opiniei publice și a partidelor politice. Premierul Lukács în calitate de ministru de interne depune în 31 decembrie 1912 la Camera Deputaților proiectul legii electorale. Cu un conținut ce se dorea a fi o etapă de tranziție spre votul universal, proiectul ridică numărul alegătorilor de la 1069480, la 1868172, realizându-se un salt al implicării cetățenilor în actul electoral de la 5,6% la 10,4% din totalul populației Ungariei. Dreptul de vot era censitar și intelectual, alegătorii fiind împărțiți în patru categorii: absolvenți cu studii medii sau superioare, cu vârsta mai mare de 24 de ani; absolvenți de 6 clase primare sau echivalentul lor, care plăteau o dare minimă la stat; absolvenți de 4 clase primare ce plătesc minim 20 de coroane dare directă la stat; analfabeți plătitori a cel puțin 40 de coroane impozit. Ultimele trei categorii de alegători aveau drept de vot începând cu vârsta de 30 de ani. Caracterul secret al votului urma să fie introdus pentru Budapesta și câteva orașe mari, votul rămânând deschis, la vedere, în restul circumscriptțiilor.²⁰

¹⁶ *Országgyűlés Képviselőházának Naplója*, XVI, Budapest, 1913, p. 458 – 461; *Românul*, nr. 267, 4/17 decembrie 1912, p. 6; *Függetlenség*, 285 szám, decembrie 14, 1912, p. 2,3; *Aradi Közlöny*, 288-ik szám, decembrie 14, 1912, p.2.

¹⁷ *Românul*, nr. 120, 2/15 iunie 1913, p. 6; nr. 121, 18 iunie 1913, p. 4-5; *Országgyűlés Képviselőházának Naplója*, XIX, Budapest, 1913, p. 101-102; *Függetlenség*, 136 szám, 15 iunie, 1913, p.7.

¹⁸ *Függetlenség*, 110 szám, mai 15, 1914, p.3,4; *Românul*, nr. 95, 2/15 mai 1914, p. 5-6, nr. 97, 4/17 mai 1914, p. 4-6; *Aradi Közlöny*, 110-ik szám, mai 15, 1914, p.3.

¹⁹ *Függetlenség*, 272 szám, noiembrie 26, 1913, p.2;281 szám, decembrie 6, 1913, p.2,3; *Aradi Közlöny*, 50-ik număr, martie 1, 1913, p.2; *Românul*, nr. 38, 17 februarie/2 martie 1913, p. 1-3; nr. 122, 6/19 iunie 1913, p. 1-2; nr. 235, 8 noiembrie 1913, p. 4-5; nr. 236, 11 noiembrie 1913, p. 4-5, nr. 249, 27 noiembrie 1913, p. 4-5; nr. 250, 28 noiembrie 1913, p. 5-6; nr. 258, 9 decembrie 1913, p. 2-5; *Országgyűlés Képviselőházának Naplója*, XVIII, Budapest, 1913, p. 52-57; Budapest, 1913, p. 337-341.

²⁰ *Românul*, nr. 281, 21 decembrie 1912/3 ianuarie 1913, p. 1; *Törvények Gyűjteménye*, az 1913 évi, Budapest, 1914, p. 242-331.

Schimbările ce urmau a fi aduse asupra procentului de alegători, aparținând fiecărei naționalități în parte prin acest proiect, erau următoarele:²¹

Repartiția pe naționalități	Reprezentarea procentuală a fiecărei etnii	Procentul alegătorilor după Legea electorală din 1874	Procentul alegătorilor după proiectul de lege Lukacs
Maghiari	54,5	59,6	60,02
Germani	10,4	11,7	13,1
Slovaci	10,7	9,9	10,4
Români	16,1	10,6	9,9
Ruteni	2,5	2,8	1,7
Croați	1,1	1,1	1,0
Sârbi	2,5	2,7	2,3
Alte naționalități	2,2	1,6	1,4

Membrii partidului național s-au arătat direct interesați de conținutul acestui proiect întrucât obiectivul introducerii votului universal a fost explicit consemnat în programul conferinței naționale de la Sibiu din 1905, direcție în care au fost îndreptate acțiunile întreprinse de liderii politici și populația românească până la depunerea în parlament a proiectului guvernamental din 1913. Reforma Luckács urma să aibă însă efecte negative asupra drepturilor electorale ale populației românești. Dezavantajarea populației cu nivel redus de pregătire intelectuală și cu situație materială modestă aducea o reducere simțitoare a corpului electoral românesc. Reacția deputaților P.N.R. a fost de a respinge inițiativa guvernului, considerând-o un nou demers menit să conducă la reducerea posibilităților de afirmare politică a naționalităților nemaghiare.²²

Viziunea partidului național în problema reformei electorale,²³ este prezentată, în 22 ianuarie, când deputatul Ștefan Cicio-Pop depune la biroul parlamentului „proiectul de lege despre alegerea deputaților în Camera țării”. Potrivit acestuia, drept de a alege aveau toți cetățenii, indiferent de sex, care au împlinit 24 de ani. Exercitarea dreptului de alegător era obligatorie, fiecare dispunând de un singur vot. Eligibili deveneau cei cu drept de alegători, cu vârsta împlinită de 30 de ani. Numărul cercurilor electorale era stabilit în baza raportului de un deputat la 50000 de locuitori, iar constituirea lor trebuia să țină seama de criteriul delimitării etnice a naționalităților. Fiecare comună forma o secție de votare, iar votul exprimat era secret.²⁴ Chiar dacă nu avea șansa să fie transpus ca lege de parlament, proiectul înaintat de P.N.R. rămânea un document de valoare, prin caracterul radical al prevederilor sale. Caracterizat în mediile politice maghiare democratice a fi un „bilet de vizită al timpului modern, al ideilor moderne, prezentat curiei de nobili, decăzută și învechită, a parlamentului de clasă din Ungaria”²⁵, proiectul era expresia doleanțelor populației românești reprezentată în legislativul ungar prin deputații naționaliști.

Dezbaterile desfășurate în jurul legii electorale au dat prilejul deputaților P.N.R. să evidențieze deficiențele proiectului guvernamental, cerând retragerea lui de pe ordinea de zi a Camerei. Ștefan Cicio-Pop, în ședința din 6 martie 1913, susține cu rigoare varianta de reformă a partidului național, combate legea propusă de Luckács, evidențiind-i dispozițiile retrograde, îl consideră a fi în contradicție cu principiul sufragiului universal, acuzându-l pe contele István Tisza pentru paternitatea prevederilor legii.²⁶ În după-masa aceleiași zile, contele Tisza face comentarii legate de reforma electorală și discursul deputatului român. Apreciază că proiectul legii nu a fost elaborat pentru a împiedica afirmarea politică a nemaghiarilor, dar la limitarea accesului naționalităților în parlament, s-a ținut cont de necesitatea asigurării unor poziții dominante, a supremației clasei politice maghiare: „Eu văd o foarte mare primejdie în faptul dacă ar ajunge în această Cameră 60-80-100 de deputați naționaliști, dar aceasta ar fi disparentă pe lângă catastrofa la care ar ajunge

²¹ *Românul*, nr. 279, 18 decembrie 1912/1 ianuarie 1913, p. 3.

²² *Országos Törvénytár (Corpus Juris)*, az 1913 evi, Budapest, 1913, p.129-177.

²³ M.N.T.Cj-N., *Fond Romul Boilă*, m.1184, m. 1185; *Aradi Közlöny*, 18-ik szám, januar 23, 1913, p.2, Arhivele Naționale Direcția Județeană Bistrița Năsăud, *Fond Victor Onișoru*, dosar 1/14, p. 10.

²⁴ *Românul*, nr. 7, 10/23 ianuarie 1913, p. 1-5.

²⁵ *Ibidem*, nr. 8, 8/24 ianuarie 1913, p. 3.

²⁶ *Függetlenség*, március 7, 1913, p.2,3; *Aradi Közlöny*, 55-ik szám, március 7, 1913, p.2; *Românul*, nr. 42, 22 februarie/7 martie 1913, p. 4; nr. 43, 23 februarie/8 martie 1913, p. 1-3.

națiunea maghiară atunci când reprezentanța politică a rasei maghiare ar fi depusă în mâna unor elemente spiritual și moral inferioare. Aceasta ar fi o adevărată moarte, o boală incurabilă, deoarece supremația numai în acel caz poate avea putere, când rasa care năzuiește spre supremație este condusă de conducători vrednici pentru aceasta”²⁷.

Demersurile de reformare electorală sunt continuate în cursul anului 1914 sub guvernul primului ministru István Tisza. În luna februarie, parlamentul analizează proiectul de lege privitor la arondarea circumscriptiilor electorale. În baza acestei inițiative legislative, numărul cercurilor electorale a fost ridicat la 435, la care se adaugă 42 de cercuri croate. Procesul de reorganizare a circumscriptiilor a avut în vedere consolidarea supremației clasei politice maghiare. În Transilvania a fost redus numărul cercurilor de la 98 la 65, crescând în schimb circumscriptiile din teritoriile locuite de maghiari.²⁸

Pentru comitatul Arad, alături de circumscriptiile municipiului, au fost stabilite 7 cercuri electorale: Boroșineu, Boroșsebeș, Aletea, Chișineu, Pecica-maghiară, Radna, Șiria²⁹.

Cercurile, menținute după vechea lege, au fost modificate în structura ponderii etnice a populației, prin reducerea majorității deținute până atunci de naționalitățile nemaghiare. La Șiria, spre exemplu, din cele 22 de comune, 17 comune românești au fost dislocate, încorporându-se în schimb comune cu populație maghiară și germană.³⁰ Conceput pentru a consolida hegemonia politică maghiară, proiectul arondării circumscriptiilor parlamentare a întâmpinat opoziția deputaților P.N.R. Ștefan Cicio-Pop (19 februarie 1914) consideră de neacceptat inițiativa guvernamentală, combate reducerea de la 42 la 27 a circumscriptiilor românești și protestează împotriva violării drepturilor politice ale naționalităților nemaghiare prin respectivul proiect de lege.³¹ Răspunzând acuzațiilor formulate, premierul Tisza neagă neîndreptățirea naționalităților, justificând avantajul conferit maghiarilor prin legea arondării cercurilor electorale în baza ascendentului material și intelectual deținut de maghiari, fapt ce conferea, în opinia sa, un caracter just și obiectiv dreptului deținerii de poziții dominante în plan politic³²

Caracterul retrograd al noii legislații electorale precum și intenția guvernului de a o transpune în practică cu ocazia alegerilor parlamentare³³, preconizate a se desfășura în cursul anului 1915, au atras reacția parlamentară a naționalităților nemaghiare. În acest scop, în luna iunie a anului 1914, liderii P.N.R. organizează o adunare populară la Alba Iulia. Teodor Mihali, Alexandru Vaida-Voevod și Aurel Vlad încearcă să exprime punctul de vedere al partidului național în fața a aproximativ 8000 de participanți. Autoritățile locale și forțele de ordine intervin și sistează desfășurarea întrunirii datorită discursurilor cu conținut „agitor” rostite de cei aflați la prezidiu. Evenimentele desfășurate la Alba Iulia au constituit subiectul interpelației adresate de Ștefan Cicio-Pop, în cursul aceleiași luni, ministrului de interne Sándor János. Deputatul naționalist pune sub semnul întrebării legalitatea măsurii de suspendare a adunării, cerând ministrului de interne inițierea unei anchete și măsuri disciplinare împotriva autorităților care au adus prejudicii dreptului la liberă întrunire.³⁴

Asasinarea lui Franz Ferdinand și izbucnirea primului război mondial au fost de natură să schimbe prioritățile guvernului maghiar. S-au abandonat aplicarea normativelor electorale și organizarea alegerilor generale din 1915, ca urmare a mobilizării și a atenției îndreptate înspre soluționarea problemelor legate de cerințele frontului. Viața parlamentară ungară, de până la intrarea statului român în război, se caracterizează prin reducerea activității și a inițiativelor legislative. Au fost dezbătute și aprobate mai ales proiecte militare ale contingentelor de recruți, s-au audiat declarații guvernamentale referitoare la succesele militare ale armatei austro-ungare. Deputații Partidului Național Român, rămași la ședințele parlamentului, au continuat să pledeze

²⁷ *Românul*, nr. 43, 23 februarie/8 martie 1913, p. 4; *Aradi Közlöny*, 55-ik szám, március 7, 1913, p.2.

²⁸ *Românul*, nr. 21, 26 ianuarie/8 februarie 1914, p. 4; nr. 30, 7/20 februarie 1914, p. 4; nr. 50, 2/15 martie 1914, p. 1-2; nr. 95, 2/15 mai 1914, p. 1,2.

²⁹ *Országos Törvénytár (Corpus Juris)*, 1914 evi, Budapest, 1914, p.86.

³⁰ *Românul*, nr. 63, 19 martie/1 aprilie 1914, p. 5-6, nr. 96, 3/16 mai 1914, p. 6.

³¹ *Ibidem*, nr. 31, 8/21 februarie 1914, p. 2,3.

³² *Aradi Közlöny*, 42-ik szám, februar 21, 1914, p.2,3; *Românul*, nr. 31, 8/21 februarie 1914, p. 2,3.

³³ Arhivele Naționale Direcția Județeană Bistrița-Năsăud, *Fond Victor Onișoru*, dosar 1/14, p. 56,57; Aurel Lazăr, Romul Boilă, Victor Onișoru, *Noua lege pentru alegerea deputaților. Învățăture și îndemnuri pentru sătenii noștri*, Tipografia Concordia, Arad, 1914, p. 2-31.

³⁴ *Românul*, nr. 119, 3/16 iunie 1914, p. 4,5; nr. 120, 4/17 iunie 1914, p. 3,4.

pentru îndeplinirea revendicărilor cu conținut democratico-național, dar s-au angajat să nu desfășoare acțiuni politice pe perioada stării de război, astfel că opoziția față de guvern a avut un caracter pasiv³⁵.

Ștefan' Cicio-Pop' activity displayed in the parliamentary legislative body between 1910-1914 (Abstract)

After resuming the parliamentary activity in its new structure, made as a result of the June's elections 1910, the Romanian nationalist deputies Vasile Damian, Teodor Mihaly, Alexandru Vaida-Voevod, Nicolae Șerban și Ștefan Cicio-Pop continue their involvement in the debates displayed in the Hungarian legislative body. They participated to the debates about budget's, indemnity the recruits' problem, and the problem of the answer to the imperial message, the economical convention with Romania. It also produced the abuses which were made in the electoral campaign, the nationalities' problem, which was not solved, the delay for the universal vote. The Romanian deputy from Arad Ștefan Cicio-Pop approached from the parliament's tribune subjects strictly tied to the project of civil procedure, the negotiations which took place with the Romanian governors all along 1910, the Romanians' life conditions from Apuseni Mountains, he criticizes the lacks met at the county's level, the nepotism and the monopoly exerted over the counties' decision of the civil servants category, he struggles against the decision of the Greek-Catholic bishopric foundation of Hajudorog, the content of the new electoral law from 1913 and the action of redistribution of electoral circumscriptions.

---

³⁵ *Ibidem*, nr. 28, 19 ianuarie/6 februarie 1915, p. 1,2; nr. 82, 15/28 aprilie 1915, p.2; nr. 88, 23 aprilie/6 mai 1915, p. 3,4; nr. 254, 20 noiembrie/3 decembrie 1915, p. 4,5; nr. 257, 25 noiembrie/8 decembrie 1915, p. 1,2; nr. 284, 29 decembrie 1915/11 ianuarie 1916, p. 5.

